היה שלו ושל ע"ז נידון מחצה על מחצה אבניו ועציו ועפריו מטמאים כשרץ שנאמר [1]שקץ תשקצנו וגו' רבי עקיבא אומר כנדה שנאמר [2]תזרם כמו דוה מה נדה מטמאה במשא אף ע"ז מטמאה במשא אמר רבה תזרם דאמר קרא נכרינהו מינך כזר צא תאמר לו הכנס אל תאמר לו ואמר רבה במשא דכ"ע לא פליגי דמטמאה דהא אתקש לנדה כי פליגי באבן מסמא רבי עקיבא סבר כנדה מה נדה מטמאה באבן מסמא אף ע"ז מטמאה באבן מסמא ורבנן סברי כשרץ מה שרץ לא מטמא באבן מסמא אף ע"ז לא מטמאה באבן מסמא ולר' עקיבא למאי הלכתא איתקש לשרץ למשמשי' ולרבנן למאי הלכתא איתקש לנדה למשא ולוקשה רחמנא לנבלה אין הכי נמי [א]אלא מה נדה אינה לאברין [ב]אף ע"ז אינה לאברין ואלא הא דבעי רב חמא בר גוריא ע"ז ישנה לאברין או אינה לאברין תיפשוט ליה מהא דלרבנן אינה לאברין רב חמא בר גוריא אליבא דרבי עקיבא בעי לה ור"א אמר באבן מסמא דכ"ע לא פליגי [ד]דלא מטמאה כי פליגי במשא רבי עקיבא סבר כנדה מה נדה מטמאה במשא אף ע"ז מטמא' במשא ורבנן [ג]סברי כשרץ מה שרץ לא מטמאה במשא אף ע"ז לא מטמאה במשא ור"ע למאי הלכתא איתקש לשרץ למשמשי' ורבנן למאי הלכתא איתקש לנדה מה נדה אינה לאברים אף ע"ז אינה לאברים

ורבי

היה שלו ושל ע"ז. שהיה חלי מקום הכותל של ע"ז: **נדון מחצה על מחצה.** המחצה שלו נחשבת בארבע אמות של כניסה לפי שחייבוהו חכמים להרחיקו משלו ארבע אמות וליכנס כולו בתוך שלו: **שקץ תשקצנו.** לשון שקץ כשרץ שאינו מטמא במשא: **נדה מטמאה במשא.** אדם הנושאה דאיתקש לזב והדוה בנדתה והזב את זובו וגו' (ויקרא טו) וזב מטמא במשא דכתיב (שם) וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו יטמא עד הערב והנושא אותם וגו' אף הזב במשמע אותם: **באבן מסמא.** אבן ששמוה על גבי יתידות וכלים תחתיה כדכתיב (דניאל ו) והיתית אבן חדא ושמת על פום גובא ונדה או זב יושבין עליה אע"פ שלא הכבידו על הכלים טמאים הכלים דכתיב כל אשר יהיה תחתיו: **למשמשין.** שאין הכלים המשמשין מטמאים לא במשא ולא באבן מסמא: **למשא.** אבל לא לאבן מסמא דלהכי אהני היקשא דשרץ: **ולוקשה לנבלה.** דאית בה משא ולית בה אבן מסמא והכי עדיף דתו לא צריך לאקושה לשרץ למעוטי מאבן מסמא: **אינה לאברים.** אם נחתך אבר ממנה מטמא במשא ובאהל משום תורת אבר מן החי אבל לא משום תורת אבר מן הנדה ונפקא מינה דלא מטמא באבן מסמא: **אף ע"ז אינה לאברים.** כגון ע"ז של חוליות אבר אבר ממנה אינו מטמא כלל משום ע"ז: **דבעי רב חמא.** לקמן (דף פג:): **אליבא דרבי עקיבא בעי לה.** דאקשה לנדה [ג](למשא) מי אמרינן להא נמי איתקש או דילמא לחומרא מקשינן לקולא לא מקשינן: **דלא מטמאה.** דהא איתקש לשרץ ובשרץ כתיב מגע ולא כתיב משא: **למשמשיה.** תירוצא היא:

ור'

אבניו ועציו ועפריו מטמאים כשרץ. ואפי' למ"ד בפ"ג דמסכת ע"ז (דף מח:) ע"ז שנשתברה מאליה מותרת הא מוקי לה בירושלמי כגון שהשתחוה לכל אבן ואבן ולכל עץ ועץ ולכל עפר ועפר דהוי ע"ז שלימה [א]: **אמר** רבה במשא כ"ע לא פליגי דמטמאה דהא איתקש לנדה. קשה לר"ת מ"ט דרבנן אי אית להו הא דאמר בסוף שמעתין (דף פג:) טומאה דע"ז דרבנן היא ולקולא מקשינן א"כ אמאי מטמאה במשא נימא דהיקשא דנדה דאינה לאיברים והיקשא דשרץ דלא מטמאה במשא ואי סברי רבנן דלחומרא מקשינן נימא אהני היקשא דנדה לטמויי באבן מסמא ודשרץ לטמויי בכעדשה ולר' עקיבא נמי אי לחומרא מקיש אמאי איצטריך למימר דהיקשא דשרץ למשמשיה נימא לטמויי בכעדשה ואי לקולא מקיש לא תטמא אפילו במשא והיקשא דנדה דאינה לאברים והיקשא דשרץ דלא מטמא במשא וכן לר' אלעזר אליבא דר' עקיבא ונראה לר"ת דגרסי' לעיל בספרים אמר רבה תזרם דאמר [ד]קרא נכרינהו מינך כזר לא תאמר לו הכנס אל תאמר לו פירוש כיון דכתיב כבר ברישא וטמאתם את צפוי פסילי כספך וגו' ל"ל תו למימר תזרם כמו דוה אלא לומר שאדם יש להרחיק ואתא למימר אע"ג דשאר קראי נדרשות לקולא משום דטומאת ע"ז דרבנן מנדה ילפינן לחומרא מש"ה קאמר רבה לכ"ע מטמא במשא דאית להו דרשא דתזרם ולרבנן נמי הוית מטמא באבן מסמא כנדה אי לאו דממעטין מדאיתקש לשרץ: **באבן** מסמא. פי' בקונטרס אבן מונחת על גבי יתידות ונדה יושבת עליה וכלים תחת האבן וטמא מוכל אשר יהיה תחתיו וקשה דבת"כ מפיק אבן מסמא מוכל המשכב וקרא דכל אשר יהיה תחתיו מוקמינן בפרק בנות כותים (נדה לג:) לעליונו של זב ובת"כ מוקי לה במרכב ועוד דאי מוכל אשר יהיה תחתיו נפקא א"כ אפי' כלים שאין ראוי למשכב ומושב ובת"כ מוכח בהדיא דכלים שאין ראויין למשכב ומושב אין להם אפי' טומאה קלה ועוד אמאי נקט אבן אפי' דף ע"ג יתידות נמי ומפרש ר"ת דאבן מסמא היינו אבן גדולה שהיא כבידה ואין הכלים מרגישים כובד הזב והנדה מחמת כובד האבן ומסמא היינו משא גדולה [ה]שצריכה שימה כדכתיב והיתית אבן חדא ושמת על פום [ו]גובא אך קשה דבת"כ מרבה אבן מסמא מוכל המשכב משמע דמרבה מטעם משכב ומושב ובכל הש"ס משמע דהוי מטעם משא דבמתני' קרי ליה משא ובפ' בתרא דנדה (דף סט:) תנן הזב והזבה מטמאין במשא ומפרש בגמרא מאי משא אבן מסמא ובריש דם הנדה [נדה נה.] ממעט מדוה מאבן מסמא מוהנושא אותם ובתוספתא דכלים תניא אין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובהיסט הזב ע"ג אבן מסמא והיסט [היינו] משא כדאמר בהעור והרוטב (חולין דף קכד:) אטו נושא לאו היסט הוא משמע ע"ג אבן מסמא שהכלים ע"ג האבן דלא שייך כלל למשכב ומושב ועוד דמדרס כלי חרס טהור וי"ל דהא דמרבה בת"כ אבן מסמא מטעם משכב ומושב היינו כשהזב ע"ג האבן והכלים תחתיה אבל כשיד הטהור או רגלו תחת האבן הוי מטעם משא שהטהור נושא את הטמא או כשאצבעו של זב תחת האבן והכלים עליה טמא מטעם היסט דהיינו משא הזב והיינו היסט הזב ע"ג אבן מסמא דתוספתא וא"ת בריש דם הנדה (נדה דף נד:) דממעט דם הנדה ממשכב ומושב מהיא יושבת מאי פריך תו אי מה היא מטמאה באבן מסמא אף מדוה נמי מטמאה באבן מסמא כיון דכבר מיעט מאשר היא יושבת מדוה ממשכב ומושב היכי סלקא דעתך תו למימר דמטמא באבן מסמא ואור"י דאבן מסמא נפקא לה משום דרשה דלא מטמא אלא אוכלין ומשקין להכי איצטריך התם למעוטי מדוה אף מאבן מסמא שהיא טומאה קלה: **ורבנן** סברי כשרץ כו'. וא"ת אמאי איצטריך שרץ למעוטי אבן מסמא תיפוק ליה מדאיתקש למת (לקמן דף פג.) וי"ל דכיון דגלי לן קרא דנכרינהו מינך כזר דאית לן לאקשויי לנדה לחומרא לא הוה ממעטי ממת אבן מסמא בע"ז כיון דאיצטריך היקשא דמת לשיעור כזית א"נ לכדאמר בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז:) מה ע"ז במחובר לא מיתסרא אף קבר במחובר לא מיתסר: **ולרבי** עקיבא למאי הלכתא איתקש לשרץ כו'. תימה לר"י מאי קמיבעיא ליה הא איצטריך לאפוקי שלא יטמא באהל המת דמנדה דילמא לא ילפינן שום קולא דהא בעי רב חמא בר גוריא בסמוך אי ישנה לאברים אע"ג דנדה אינה לאברים ויש לומר דלענין דליכא בע"ז חומרא דמת שפיר ילפינן מנדה ואע"ג דהיקשא דנדה לחומרא קולא נמי אית לן למילף והא דמספקא ליה לענין אברים משום דלא דמי לאברי נדה אין אדם יכול להחזירם ואברי ע"ז מיהא אומן יכול להחזירם א"נ הא דקאמר למאי הלכתא וכן הא דקא משני למשמשין היינו את"ל דילפינן קולא מנדה: **למשמשיה.** פירש בקונטרס שאין כלים המשמשין לע"ז מטמאין לא במשא ולא באבן מסמא משמע דאי לאו דאיתקש לשרץ הוו מטמו כע"ז באבן מסמא ותימה דלרבנן דהיקשא דשרץ לא אתא למשמשיה מנלן דמשמשין לא מטמו במשא כמו ע"ז עצמה דלקמן קאמר רב אשי אליבא דרבה משמשין בין הן שפסיטו אחרים בין הן שפסיטו אותן טהורין ונראה לר"י דאי לאו דאיתקש משמשין לשרץ לא הוה מטמינן להו כלל ורבנן דמטמו למשמשיה מדכתיב שקץ תשקצנו כי חרם הוא משמע כל דבר שהוא חרם פירש שאסור בהנאה הוי כשרץ ומשמשין אסור בהנאה ובזה לא יתיישב פי' הקונטרס דמכי חרם הוא לא משמע למעוטי משמשין דלא מטמו במשא דאין שום יתור לכך אבל הא דמשמשיה טמא משתמע שפיר: **ולוקשה** רחמנא לנבלה. אמאי דהוקשה למת ליכא למיפרך דלוקש לנבלה דהא איצטריך למת לכדדרשינן בנגמר הדין ובקונט' פי' דהכי פריך ולוקשה לנבלה משום דלאו לא הוה צריך לאקושה לשרץ: **ורבי** אלעזר אמר כו'. פי' רבינו שמואל דבמילתיה דר' אלעזר ל"ג ור"ע למאי הלכתא איתקש לשרץ למשמשיה דהא איצטריך למעוטה מאבן מסמא כדאמר דכ"ע לא פליגי דלא מטמא באבן מסמא דהא איתקש לשרץ ויש ספרים דל"ג דהא איתקש לשרץ ולפי זה מצינן למימר דטעמא דר' אלעזר דכ"ע לא פליגי דלא מטמא באבן מסמא לאו משום דאיתקש לשרץ אלא בלא שום יתור לא מחמרינן כולי האי לטמאות באבן מסמא ולפי זה גרסי' שפיר ור"ע למאי הלכתא כו' והא דפריך בתר הכי ולוקשה רחמנא לנבלה לא פריך לוקשה לנבלה ותו לא צריך לאקושה לשרץ דהשתא נמי לא צריך לאקושי משום הכי לשרץ אלא הכי פריך דהוה ליה טפי לאקושה לנבלה דדמיא ממש לנבלה אבל לנדה לא דמיא דנדה מטמאה באבן מסמא משא"כ בע"ז:

מיתיבי

עין משפט נר מצוה

ב א מיי' פ"ח מהלכות משכב ומושב הל"ד:
ג ב מיי' פ"ו מהלכות שאר אבות הטומאות הלכה ג:
ד ג שם הלכה ב:

◆

מוסף רש"י

היה שלו ושל ע"ז. שמקום עובי הכותל חציו שלו (ע"ז מח.). נידון מחצה על מחצה. אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בכניסת ארבע אמות, אבל חלקו עולה לו, שאם היה עביו שתי אמות מונה אמתו שלו וכונס עוד ג' אמות לתוך שלו (שם). אבניו ועציו ועפריו. של אותו כותל (שם). מטמאים כשרץ. אפילו חלקו, לפי שאין גרירה. שרץ אין מטמא במשא (שם). שקץ תשקצנו. שקץ לשון שרץ (שם).

◆

רב נסים גאון

פרק תשיעי רבי עקיבא כי פליגי באבן מסמא כו'. עיקר דילה בתורת כהנים והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב, אין לי אלא בזמן שהוא יושב עליו ונוגע בו, מנין לעשרה מושבות זה על גבי זה ואפילו על גבי [א] אבן מסמא ת"ל והיושב. וכיוצא בו אמרו בנדה ובועלה יכול היא והוא לא ישמאו טומאה חמורה כו'. ומנין לעשרה משכבות זה על גבי זה ואפילו על אבן מסמא, ת"ל לומ' וכל המשכב. ובמסכת נדה בפרק דם הנידה (דף נה) אמרו, או מה היא מטמאה באבן מסמא אף דמה נמי מטמא באבן מסמא, אמר קרא (ויקרא טו) אתם, אתם מיעוטא הוא. ובתחלת תוספ' טהרות אמרו, זוב הזב ורוקו ושכבת זרעו ומימי רגליו וביצית מן המת ודם נדה כיוצא במרכב, חומר במרכב מבהן, וחומר בהן במרכב, שהן שוה מגען למשאן לטמא אדם ולטמא בגדים, מה שאין [כן] במרכב. חומר במרכב, שהמרכב תחת אבן מסמא, מה שאין כן בהן. ובמשנה נמי בתחילת הסדר יש כזה הענין. ובפרק תינוקת (דף סט) שנינו, הזב והזבה והנדה והיולדת והמצורע שמתו, מטמאין במשא עד שימוק הבשר. ובתלמוד אמרו מאי במשא [אילימא במשאן] ממש, אטו כל מה מי לא מטמא במשא, אלא מה במשא באבן מסמא דכתיב (ויקרא יא) והיתית אבן חדא ושומת על פום גובא. מה שרץ לא מטמא באבן מסמא אף ע"ז לא מטמא באבן מסמא. ודע שהשרץ הזכיר בו הכתוב נגיעה, כדכתיב ונוגע בנבלתם, ומפרשי ליה רבנן במגע הן מטמאין ואינן מטמאין במשא. והואיל ואינו מטמא אלא בנגיעה בלבד, כמו כן אינו מטמא על גבי אבן מסמא, שהרי לא נגע.

[א] עיין ערוך ערך אבן מסמא.

מסורת הש"ס

א) דלא מטמאה דהא איתקש לשרץ כי פליגי כצ"ל רש"ל ועי' רש"י ותוספות ד"ה ור"א, ב) [צ"ל לאבן מסמא. רש"ל], ג) [ועי' תוס' ע"ז מז: ד"ה אבניו], ד) דאמר קרא צ"ל נכרינהו כצ"ל רש"ל ומ"ה דלפני תוס' לא היה כתוב האי מימרא דרבה ולכך לא פרשי' תוס' לעיל ואמר רבה, ה) שצריכה שימה והגהת מ"ש הא דמייתי בפרק בתרא דנדה והיתית אבן כו', ו) על פום גובא שצריכה שימה ואפ"ה אך קשה כצ"ל רש"ל.

◆

תורה אור השלם

1 וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְתַעֵב תְּתַעֲבֶנּוּ כִּי חֵרֶם הוּא: דברים ז כו

2 וְטִמֵּאתֶם אֶת צִפּוּי פְּסִילֵי כַסְפֶּךָ וְאֶת אֲפֻדַּת מַסֵּכַת זְהָבֶךָ תִּזְרֵם כְּמוֹ דָוָה צֵא תֹּאמַר לוֹ: ישעיהו ל כב

◆

לעזי רש"י

פריימבר"א [פרימבר"א]. ללחוץ, להתאמץ.

◆

רבינו חננאל

ובהא איפליגו רבה ור' אלעזר אליבא דר' עקיבא ורבנן. רבה סבר דלרבנן לא מטמיא עבודה זרה באבן מסמא, ולר' עקיבא מטמיא באבן מסמא. ופירוש אבן מסמא[א], כגון אבן שומה על מושב, ועל האבן עבודה זרה, וניטלה עבודה זרה וניטלה האבן, ובא אדם וישב על אותו המושב. והאי הוא דכתיב והיושב על הכלי אשר ישב עליו הזב, ותני עלה אפילו ישב על עשרה מצעות זה על גבי זה אפילו על גבי אבן מסמא. דאע"ג דהא בזב אמורה, נדה נמי, ומשכב נדה מטמא באבן מסמא. וקאמר רבה דקסבר ר' עקיבא עבודה זרה כנדה. אבל לענין משא סבר רבה דאפילו רבנן מודו שהיא מטמאה במשא. ור' אלעזר סבר באבן מסמא כולי עלמא לא פליגי שאין עבודה זרה מטמא, ובמשא הוא דפליגי, רבנן סברי לא מטמאה במשא, ור' עקיבא סבר מטמאה במשא. והלכה כרבנן ואליבא דר' אלעזר, דראבה משני שנויי דחיקי, וטומאת עבודה זרה דרבנן היא. ולענין הא דמסקינן בין אליבא (דרבנן) דרבה בין אליבא דר' אלעזר, דלר"ע האי (הא) דאיתקש עבודה זרה לשקץ, דכתיב שקץ תשקצנו משום משמשיה. קשיא למקצת תלמידים, כי מיכדי משמשי עבודה זרה אפילו אליבא דר' עקיב' כשקץ, היכי קא תאני לענין בית עבודה זרה אבניו עציו (ועפריו) [ועפרו] מטמאין כשרץ. ר' עקיבה אומר כנדה. ואהדרנן דהאי בית הוא גופיה ע"ז (דתנן) דהא תנן בתרה (בתריא) בהדיא שלשה בתים הן, בית שבנאו מתחילה לעבודה זרה הרי זה אסור. ואמרינן עלה אמר רב המשתחוה לבית אסרו.

[א] עיין ערוך ערך אבן מסמא.